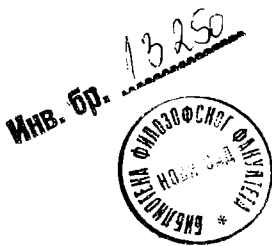

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ:
ОДСЕК ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И ЛИНГВИСТИКУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

Чланови редакције:

Др Мато Пижурица, ред. професор
Др Вера Васић, ред. професор
Др Љиљана Суботић, ред. професор
Др Јасмина Грковић-Мејдор, ред. професор
Др Владислава Петровић, ванр. професор
Др Ивана Антонић, ванр. професор

Главни и одговорни уредник:
Секретар:

Др Љиљана Суботић
Марина Курешевић

За издавача:

Проф. др Марија Клеут, декан

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање и културу публикација *Прилози проучавању језика* ослобођена је пореза на промет. Штампање овог броја финансирало је Извршно веће Аутономне покрајине Војводине. Захваљујемо на финансијској помоћи.

Штампа: КриМел, Будисава

ЛЕКСИКА МАГИЈСКОГ ЛЕЧЕЊА У РАЂЕВИНИ¹

*Рађено под руководством
доц. др Љиљане Недељков*

САЖЕТАК

У овом раду анализира се лексика магијског лечења у Рађевини. Лексички материјал сакупљен је на терену. Циљ овог рада је да се забележе и сачувају од заборавља лексеме које су у вези са магијским лечењем.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: лексика магијског лечења, лексикологија, лексикографија.

1. УВОД

1.1. Одувек ме је интересовало како се раније живело, какви су били обичаји у различитим ситуацијама, како су се људи некада лечили и штитили од непознатог. Управо због тога сам се одлучила да тема мог рада буде *Лексика везана за народно лечење у селу Бела Црква код Крупиња*. Одабрала сам да то буде баш Бела Црква, јер је то моје родно место.

1.2. У северозападној Србији, у области Рађевина, налази се село Бела Црква које припада општини Крупањ. Бела Црква је од Лознице удаљена 34 км, а од града Шапца 52 км. Село Бела Црква први пут се помиње у дубровачким изворима с почетка 1422. године. У селу живе углавном староседелачке породице Срба и Срби приспели у XVII, XVIII, XIX веку из Босне и Херцеговине и Црне Горе. Село броји око хиљаду становника који се претежно баве пољопривредом и то сточарством.

1.3. Говор Рађевине, а самим тим и Беле Цркве, припада шумадијско-војвођанском дијалекту и то групи говора са незамењеним јатом (Реметић 1981).

2. КОРПУС И МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Да бих прикупила одговарајућу лексику читала сам етнолошку литературу о различитим обредима и поступцима који су се у прошлости примењивали де би се очувало нормално стање човековог тела и душе.

2.2. За начин сакупљања и обраде лексичке грађе корисна су ми била усмена упутства ментора доц. др Љиљане Недељков као и Упитник за лексику на-

---

¹ Овај рад скраћена је верзија дипломског рада *Лексика веровања и обичаја у селу Бела Црква код Крупиња* одбрањеног 2003. године пред комисијом: ред. проф. др Свенка Савић, асист. др Гордана Драгин и ментор, доц. др Љиљана Недељков, којој се овом приликом захваљујем на помоћи приликом израде овог рада.

родног лечења према којем сам постављала питања информаторима. У овом делу посла доста су ми помогла и *Основна ујујсйва за бележење дијалекатске лексике у Војводини* проф. др Драгољуба Петровића.

2.3. За информаторе сам узимала старије људе и жене који су се у својој младости бавили народним лечењем па се још добро сећају поступака, појава и предмета из ове сфере живота. У време кад су моји саговорници били млади, у селу није постојао лекар. Најближи доктор био је у Крупњу, удаљен 26 километара. Они сами наглашавају да су се морали сналазити па је због тога народна медицина била у великој мери развијена и примењивана.

При избору информатора опредељивала сам се за људе из староседелачких породица, који нису ишли у школу, а живот су провели везани за традицију. Циљ ми је био да забележим оно што се још сачувало од лексике из области народног лечења. Трудила сам се да моји информатори одговарају опису информатора датом у *Приручнику лексикографије*: "Информатори треба да буду што репрезентативнији говорници оних језичких варијетета који ће бити обухваћени планираним рјечником. Главни разлог што су информатори крајње корисни је да се од њих могу добити информације. Зато што се информаторима могу постављати директна питања о проблемима којима се управо бавимо, њихова сарадња може уштедјети огромну количину времена и рада" (Згуста 1991: 223-224).

До материјала сам дошла тако што сам информаторе снимала на диктафон, затим тај текст скинула на папир, подвлачила речи везане за традиционално лечење и исписивала их на картице.

Са информаторима сам углавном добро сарађивала. Моја велика предност била је та што ме информатори добро познају те су ми стога спонтано причали о народном лечењу. Они који ме нису добро познавали, а у селу сам добила информацију да су се бавили тиме, уопште нису хтели о томе да разговарају. Имала сам утисак да их вређам када их питам нешто у вези са тим. Неки нису желели да се снима њихова прича, већ сам само записивала шта ми говоре. Неки су на информативном разговору пристајали да причају, али чим извадим диктафон они заћуте, јер се уплаше да не погреше и кажу погрешну реч и да то мени не засмета. Подстицала сам их да причају спонтано кад укључим диктафон као и кад их не снимам. Објашњавала сам им да је важно да снимим и запишем од њих све што знају о народном лечењу и да због тога треба да причају како је некад било. У томе сам углавном и успевала.

Неки од информатора су знали бајалице, али ми их нису желели рећи јер су се плашили да они више неће моћи бајати, односно да њихово бајање неће имати ефекта, да ће изгубити "моћ" ако говоре о томе. За разлику од тих информатора, једна од њих је радо и без устезања давала те информације. Имала сам утисак да је поносна на себе што све то зна. Наглашавала је да је било с успехом све што је до сада бајала. Од ње сам добила највише информација о биљкама које се користе као лек у народној медицини и о бајању и бајалицама уопште. Морам истаћи и то да и она која ми је говорила речи бајалица једну није хтела да ми каже већ ју је невешто исписала на папир уз објашњење да је и она тако добила од некога.

Истакла бих податак да информатори који се баве народним лечењем то раде код своје куће, тј. они којима је потребна помоћ долазе њима. Једино

у изузетним случајевима иде се код болесника и то ако он није у стању да хода а нема ко да га доведе. Занимљиво је и то да нису тражили никакву надокнаду за своје услуге.

При сакупљању лексема које су у вези са народним лечењем сарађивала сам са седам информатора; од тога су била два мушкарца и пет жена. Битно је истаћи да се нису поклапале теме о којима су желели да разговарају једни и други. Ни један мушкарац ми ништа није рекао о магији, уз једноставно објашњење "то су бабине гатње" и да треба неку жену да питам за то. Више су желели да причају о обичајима, посебно о онима који су у вези са склапањем брака. За њих је магија нешто нечисто, чиме се баве жене.

Пошто су сви информатори из мог села, добро их познајем. У раду са њима, тј. при сакупљању лексема које су у вези са нашом традицијом, значајно је истаћи да они информатори који су побожнији и који чешће иду у цркву, и верују у једног јединог Бога, мање желе да причају о магији и магијским радњама. Занимљивији и ближи био им је разговор о нашим обичајима. За разлику од њих, они који су мање побожни отвореније или чак без устезања разговарају о томе. Не крију да су то радили и да то треба да се ради, јер по њиховом веровању, то је од користи.

У селу школа постоји око 150 година. Раније су више мушкарци ишли у школу него жене, те су се зато оне више бавиле магијом и о томе су ми и причале.

Информатори са којима сам сарађивала :

Босиљка Грујић, рођена Поповић, 1922.

Стана Лукић, рођена Марковић, 1918.

Гроздана Марковић, рођена Протић, 1923.

Момчило Марковић, рођен 1922.

Павле Петровић, рођен 1921.

Љубица Поповић, рођена Ракић, 1923

Мара Симић, рођена Петровић, 1922.

Од свих ових информатора само су се њих две активно бавиле народним лечењем и о томе су причале из личног искуства, остали информатори о томе су говорили по чувењу од својих старијих. Сакупљајући грађу у селу сам се распитивала о својим информаторима. Сазнала сам да она која ми је рекла како је лечила с успехом и тврди да ништа лоше и негативно није никоме радила, има све симпатије комшија који тврде да је увек била спремна да помогне. За разлику од ње, друга саговорница о негативној магији ништа није желела да прича, иако сам сазнала од осталих да је чак и то радила па самим тим није била омиљена у селу.

2.4. У одабирању одредница за овај мали речник руководила сам се *Приручником лексикографије*, где се наводи: "Основни облик сакупљања материјала је ексерпција лексема из текстова. Кад ексерпцира, лексикограф вади из текста лексичке јединице (ријечи) које су од значаја и ставља их на појединачне цедуље: ексерпција је вриједна, прије свега...ако је одређена лексичка јединица наведена са лексичким контекстом. Одлука о томе које текстове треба ексерпирати посљедица је лексикографове двије основне одлуке о захвату и типу рјечника" (Згуста 1991:214).

Наилазила сам на мање проблеме при одабирању одредница које треба обрадити у будућем речнику, насупрот онима које не треба,. Нисам увек би-

ла сигурна да ли неку лексему треба да унесем у корпус или не. Лексеме које нису у директној вези са темом народног лечења нисам уносила у речник. У речник сам уносила и оне лексеме које су у свакодневној употреби, али су у вези са народним лечењем.

Када су биле у питању сложене, тј. вишечлане лексеме, као нпр. *џалиџи ваџру*, двоумила сам се да ли да на картицу унесем сложену лексему *џалиџи ваџру* или глагол *џалиџи* без навођења објекта. Одлучила сам се за вишечлану лексему *џалиџи ваџру* по угледу на решење из *Терминологије куће и џокуџсџива у Војводини*, где се наводи пример типа *баџаџи блаџо* (Вуковић 1988:117). За лексеме типа *црни лук*, *врзино коло* ослањала сам се на рад *Проблем вишечланих лексема у лексикографској пракси* где се каже: "...под термином сложена лексема подразумева се лексичка јединица ...од више речи без обзира на тип образовања. По овој дефиницији сложена лексема је Бадњи дан, врзино коло" (Недељков 2001:244).

2.5. Конструкција одреднице подразумевала је да свака картица садржи лексему-одредницу, дефиницију само у вези са контекстом у којем је она употребљена према цитату: "Лексикографски контекст који...мора да се наведе на картице дозвољава да схватимо са којом је сигнификацијом одређена ријеч примијењена и да схватимо барем нека од њених семантичких обилежја и граматичких особина; лексикографски контекст требало би да буде што краћи, али примарно што је могуће јаснији" (Згуста 1991:215-216).

За конструкцију одредница руководила сам се објашњењима из *Приручника лексикографије* где сам нашла теоријско образложење за поступак представљања вишечланих лексема за које сам се определила (Згуста 1991:234).

Лексеме сам наводила у канонском облику, са граматичким обележјем и дефиницијом, а вишечлане лексеме наводила сам само у основном облику са дефиницијом. При дефинисању нисам давала опште значење неке лексеме које она има у нашем језику, већ оно значење које је у вези са темом коју сам одабрала. Тако, на пример, лексему *црвен кончић* дефинисала сам као "конац који се деци везао око руке да би их по народном веровању штитио од урока", а не "танка нит црвене боје која се користи за шивење или везење". Информацију о томе шта све чини одредницу стекла сам из *Приручника лексикографије* (Згуста 1991:235-236).

Рад на сабирању и обради лексема захтевао је да лексеме буду забележене дословно, како их информатор изговара. Из облика лексеме како ју је изговорио информатор, оформила сам основни облик те лексеме, исписане лексеме узбучила и од те грађе направила речник.

2.6. Лексеме сам поделила по тематским целинама и направила лексичко-семантичку анализу прикупљене грађе. У овом делу посла имала сам највише потешкоћа. Тематске целине су ми се саме наметале, али ипак сам имала проблема при класификовању. Нисам нашла довољно литературе у вези са формирањем тематских целина, па је самим тим проблем био већи. Чини ми се да се поједине лексеме могу уврстити у две или више тематских целина, јер у литератури нема теоријских поставки о разграничењу тематских целина.

При лексичко-семантичкој анализи уочила сам седам целина, с тим што ми се наметнула једна посебна група речи- бајалице и магијске формуле које

сам посебно обрадила, али их нисам унела у речник, јер оне захтевају другачији начин обраде којим се ја овог пута нисам бавила.

3. ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА

3.1. Прикупљена лексика од 186 лексема односи се на народно лечење које је човек у традиционалној култури овог села западне Србије примењивао да отклони све што је нарушавало нормални животни циклус од рођења до смрти.

3.2. Подела лексема које су у вези са магијским радњама у народном лечењу условљена је прикупљеном лексичком грађом. У овом делу посла имала сам дилеме у вези са класификацијом неких лексема у тематске целине јер ми се чинило да нека лексема може бити сврстана у више тематских целина. Прикупљену лексичку грађу поделила сам на следеће целине:

- 3.2.1. Предмети, биљке и животиње за лечење и заштиту
- 3.2.2. Време и место вршења магијских радњи
- 3.2.3. Особе које се баве лечењем и делови тела којима се то ради
- 3.2.4. Болести које су се лечиле магијским радњама
- 3.2.5. Поступци лечења народном медицином
- 3.2.6. Субјекти подложни деловању злих сила

3.2.1. Предмети, биљке и животиње за лечење и заштиту

3.2.1.1. Лечење

За извођење магијских радњи веровало се да су најделотворнији предмети који имају особину бодљикавости, што потврђују и забележене лексеме: *вр о игле, вр о ножа, друга, игла, уишце, шивайка, ишјенагла*. Веровало се да ће болест побећи од оштрог предмета. У ову групу лексема сврстала бих и лексему *жар*, која није предмет у буквалном смислу, али, као и наведене лексеме, припада групи конкретних именица. У бајању се употребљавао *жар* јер се веровало да ватра спаљује оно што доноси зло.

Остали предмети који се користе као лек у народној медицини су: *меџла, ђређлавчић вунене чараје, црвена кућлица и црејљика*. Веровало се да ће употреба ових предмета при бајању одагнати болести. Нагласила бих обичај при бајању да треба направити покрет руком у облику крста на прагу, јер се веровало да *џрађ* има магијску моћ излечења.

У посебну групу издвојила бих намирнице животињског порекла за које се веровало да помажу при лечењу појединих болести. У питању су следеће лексеме: *неварено млеко, ђрејрана маси, сџари кајмак*.

Једина животиња важна за магију је пуж. Постојао је обичај да особа која се бави бајањем мора у пролеће прстима дотаћи пужа, јер се веровало да *сџуж* на одређен начин даје моћ онима који се баве народним лечењем.

Намирнице биљног порекла, које су, веровало се, имале моћ исцељења ра-на су: *брашно, шенично брашно, мекиње, комовица, ракија и чај*. Значајну улогу у народном лечењу имале су и намирнице неорганског порекла *со и вода*.

Биљке које су се по народном веровању користиле као лек у народној медицини су: *авџик, бели лук, боквица, босиљак, ѓавез, дева бођородица, кукурек, кунџа, крујџи чичак, маовина, џодбел, сусџен џрава, џравка, црни*

лук и чувакућа. Поред биљака, као лек у народној медицини употребљавали су се и делови биљака: *извраћена лиска, јелова лиска, корен, коренчић, љуска црног лука**.

3.2.1.2. *Зашићииџа*

Веровало се да поједини предмети могу деловати првенствено у спречавању утицаја негативних сила. Неки предмети носе се уз себе и то до тела: *амајлија, кошуљница, црвен кончић*, на одређен начин- *на извраџи*, или ти предмети делују својим присуством негде: *крстић, лазарица, ѓракљача, ушивошак*. За све је заједничко да доприносе *зашићииџи*. Информатори наглашавају да нема чега да *се боји* онај ко то носи, јер га то *чува, шииџи*. Веровало се да се змије терају тако што се *удара* у неки *џвозден* предмет и при том се *џали ваџра* и *џрескаче*.

Поред предмета био је обичај и да се поједине биљке носе уза се или да се држе на одређеним местима, јер се веровало да њихово присуство онемогућава негативни утицај са стране. По народном веровању *бели лук* и *џлавица белоџ лука* носе се у џепу за заштиту од *вила*. Делови биљке: *средњи чењ* и *џлоџов џирн* носили су се најчешће у џепу, јер се веровало да својим присуством спречавају деловање злих сила. *Оман џправа* је биљка коју трудне жене носе око струка, а *џлоџ* и *џлоџовина*, пошто штите дете, држе се у кревету. У ову групу спада и биљка *леска*, за коју је везано веровање да штити од змија.

Људи су се на разне начине сналазили, да би се заштитили од временских непогода. Веровало се да *сикира, ошџрице*, и *чувадар* могу спречити да буде *време*. Са истим циљем требало је *маџи* нечим *венчаним* да невреме *обиђе*.

За заштиту од *змија*, која се у овом селу зове и *џоџаница*, постојао је обичај да се на Лазаревдан пали ватра јер се веровало да ће се тако отерати змије.

3.2.2. Време и место вршења магијских радњи

3.2.2.1. *Време*

Онај ко хоће да баје мора водити рачуна о времену када то треба да почне јер се веровало да је успешно само ако се с тим почне пре венчања, али ово веровање није изражено посебном лексемом. У овој тематској целини јавља се лексема *сџоможен*. То је трпни придев од глагола *сџомоџи*, али је карактеристично да у језичком осећању мојих информатора не постоји глагол *сџомоџи*, међутим, трпни придев *сџоможен* је у живој употреби.

Постојало је веровање када треба предузети магијске радње. Сам почетак дана изражен глаголом *оџрануџи*, и то само у одређено доба дана, *ујуџру*, било је време када бајање може бити успешно.

Стадијум у којем је "болест" на коју треба утицати, односно време када је најбоље деловати, означено је глаголима *џојавиџи се* и *џровалиџи се*.

Веровало се да неке биљке имају магијску моћ само ако су убране у одређено доба године, а то је време између 28.августа и 21.септембра, што се именује лексемом *међудневие*.

* У разврставању биљака и предмета које се користе у магијске сврхе служила сам се књигом Љубинка Раденковића *Народна бајања код Јужних Словена* (Раденковић 1996а).

Да би човеков живот ишао жељеним током, није се смело радити неким данима: *йеџак, уџорник, саковански дан, Сакованије, младина, мена*. Веровало се да је јако добро следећим данима нешто радити: *Божих, млад месец, Лазаровдан*, јер се веровало да магијске радње изведене тога дана имају успеха. Одређено доба – *йролеће* је време кад се почиње са неким магијским радњама.

3.2.2.2. Месџо

Неке магијске радње морају се изводити на одређеним местима, јер се веровало да ће тада бити успешне, што потврђују лексеме: *калем, камен, ко-чак, йресенало*; као и на одређен начин: *йреко ѓлаве*. Веровало се да су предмети за заштиту од користи само ако се држе у *џеу, у колевци*.

3.2.3. Особе које се баве лечењем и делови тела којима се то ради

3.2.3.1. Лексемама *врачара* и *џаџара* називају се особе које се баве негативном магијом, а *бајалица* је назив за особу која се бави позитивном магијом.

3.2.3.2. Информатори су истицали да је веома битно којим делом тела се обавља магијска радња. Веровало се да су *домали йрсџ, лева рука* и *мали йрсџ* делови тела којима се баје. *Жена* је та која се бави магијским радњама. Лева је женска страна и она којом се баје насупрот мушкој, десној, па самим тим, запажа се и опозиција лева страна према десној.

3.2.4. Болести које су се лечиле магијским радњама

3.2.4.1. По народном веровању болест настаје тако што нечиста сила уђе у човека па је нормално што су веровали да се магијским радњама болест може спречити и одагнати. Према прикупљеној лексичкој грађи може се утврдити да постоје два типа болести на које се утиче – једне су видљиве голим оком, а друге није могуће опазити чулом вида, али је понашање особе и промене које се дешавају резултат присуства нечисте силе.

3.2.4.2. Следеће болести видљиве су голим оком: *бољка, брадавица, лишај, љаједница, йериода, йролив, сорџа, црвени веџар, чир, чмичак*.

3.2.4.3. Деловањем злих сила по народном веровању настају неке болести или било какве негативне промене које није могуће опазити. Таква болест-промена назива се *урок*, а придевом *урочљив* изражава се склоност особе деловању нечистих сила. Веровало се да је трудница подложна утицају злих сила ако је видела *меџа* односно *мриа*, односно да ће тада *родџи мрџво деџе*. Глаголом *наџазџи* означава се страдање од невидљивог зла само стајањем на одређено место.

3.2.5. Поступци лечења народном медицином

3.2.5.1. При сакупљању лексема које се тичу магијских радњи, забележила сам само оне које су у вези са позитивном магијом. Моји информатори нису

да је она у причама мојих информатора врло често била тема, а уочено богатство назива за трудницу тражи додатна испитивања и овог пута неће бити предмет анализе.

3.2.6.2. У ову тематску целину уврстила сам и лексему *сѣока* јер се веровало да и она може бити предмет деловања злих сила.

4. БАЈАЛИЦЕ И МАГИЈСКЕ ФОРМУЛЕ

Сакупљајући материјал за овај рад наишла сам на једну посебну групу лексема. Реч је о устаљеним изразима који се, по народном веровању, изговарају у магичке сврхе како би се снагом тако поређаних речи постигао неки циљ. Углавном су у питању реченице са императивом где се заповедним начином покушава одагнати зло. Ово издвајам као посебну целину. Реч је о бајалицама и магичким формулама које ћу навести у овом одељку. Њих нећу уносити у речник због тога што захтевају другачији начин обраде. Навела сам бајалице дословно онако како су ми информатори то казивали. Уз сваку бајалицу/ магичку формулу дала сам објашњење у којој прилици се која изговара.

Има укупно двадесет и једна бајалица и магичка формула:

Сѣу мркоња рогове у кошару. Како њи сѣуко рогове, њако нек се од моје руке сѣукне бољка. Ове речи изговарају се кад се у пролеће види први пуж, јер се верује да то обезбеђује успешно бајање за ту годину.

Беж чмичак, убоде ње чмичак. Речи ове бајалице изговарају се кад се баје чмичак.

Данас овде и биљка и бољка, суѣре нема ни биљке ни бољке. Ово је бајалица против црвеног ветра.

Ренова вечера, љолова љосѣља, бол и дар Љубице. Ова бајалица се изговара у случају уједа змије, а мења се име особе.

Бежи сѣрава, Гроздану чува очева и мајчина сѣрава. Маом вриска дошла, маом и оѣишла. Гроздану вода, леб и со брани, Гроздану вода од зла брани. Сѣу најѣраѣ не најѣред. За колко ваѣра и вода ѣиѣиѣи, за ѣолко Гроздана ѣлаѣи се и вриѣиѣи. Речи ова бајалице су се изговарале кад се деци саливала страва, име у бајалици мења се у зависности од имена детета.

Лиѣај колко врѣај. Кад се сврѣио на ѣглене уѣи ѣроѣи и на вр се ѣгле заврѣио. Бајалица кад се баје лиѣај.

Беѣиѣе брадавице, еѣо звезде младице. Бајалица којом су се лечиле, односно бајале, брадавице.

Разнесѣ се уроѣи ко ѣѣалас ѣо ѣениѣи, ко риба ѣо водиѣи, ко ѣѣиѣа ѣо ѣориѣи, ко чѣла ѣо ѣвеѣу, ко реч ѣо свеѣу. Каке очи урекле, ѣѣаке и одрекле. Урока девѣѣ браѣе; од девѣѣ осам, од осам седам, од седам ѣес, од ѣес ѣеѣ, од ѣеѣ чѣѣѣри, од чѣѣѣри ѣѣри, од ѣѣри два, од два један, од један ѣиједан. Урок сеѣи на ѣѣаѣу, уроѣиѣа ѣод ѣѣаѣом. Шѣѣо ѣод урок урече, уроѣиѣа одрече. Нек ѣду уроѣи у земљу. Бајалица која се изговарала при скидању урока.

Једно око водено, друѣо око ваѣѣрено, ѣѣреѣе око уроклѣиво. Пуче око водено, ѣа уѣаси ваѣѣрено и оѣѣера уроклѣиво и уроке са Раѣиѣе у небо високо, у земљу дубоко, у ѣоље широко. Како роса сѣаѣала са ѣѣрана, ѣѣако нек уроѣи сѣаѣају са Раѣиѣе. Бајалица којом су се скидали уроѣи. Помиње се име особе којој су се скидали уроѣи.

Колко год моји шийиљки, шолко имали ројева. Ако оишио домаћин из куће, оишиле све челе из кошнице. На Божић ујутру када се креше ватра, изговара се ова бајалица ради пчела.

Колко варница, шолко имали оваца, шолко говеда, шолко кошница. Кад се креше ватра на Божић, ове речи изговарају се ради стоке.

Колко варница, шолко јагањаца. Ово се изговарало на Божић кад се креше ватра, јер се варовало да ће то утицати на овце да се више јагне, односно, да буде више јагањаца.

Како ја оишорила ова врайца, шако моје геише проодало. Торбе у којима су донети поклони за бебу, мајка окачи на врата и притом изговара ове речи.

Ја играм за јаре, за јаре, за комад сланине, за шарено јаје. Ово су певале Лазарице када су за Лазареву суботу ишле кроз село.

Куца, куца лазарица, беж од куће пољаница. Ово су на Лазаревдан певале лазарице кад се пали ватра, јер се варовало да се тако змије терају даље од куће.

Ја прескочи преко вајре, нађо шиће головраће. Ово се говори на Лазаревдан кад се пали ватра с циљем да се отерају змије.

Ја изађо на јуи, научи књију оијуи. Ово су певала деца за Божић, јер се веровало да ће на тај начин бити бољи ученици, да ће брже, боље и лакше учити.

Колко жица, шолко годинца. Кад се дете понови, тј. први пут обуче нешто ново од одеће, онда га мало повуку за одећу и ово изговарају, јер му се, по народном веровању, на тај начин обезбеђује дужи живот.

Од моји ока не било урока. Пошто по народном веровању децу не ваља хвалити, кад се нашта лепо за њих каже обавезно се и ово дода.

Да зло не чује. По народном веровању, кад се о некоме говори нешто лепо куца се у дрво уз ове речи, пошто се верује да је у дрвету зао дух, па се куцањем онемогућује да чује и нанесе зло похваљеној особи.

Уз Божју помоћ. Говори се увек на крају бајања, јер се верује да ће допринети успеху бајања.

5. ЗАКЉУЧАК

5.1. Сакупљена лексика из Беле Цркве (Рађевина) у вези са народним лечењем је само мали део лексике везане за традицију, али се на основу ње може рећи да се традиција добро чува. Сакупљене лексеме сам анализирао по тематским целинама, а овде ћу изнети нека уопштена запажања на основу приказане лексичке грађе.

5.2. По својој семантици лексеме које се тичу народног лечења могу се поделити на две основне групе.

5.2.1. У прву групу сврстала сам лексеме које су везане искључиво за традиционално лечење, као на пример: *амајлија*, *закрстийици*, *ушивошак*, *чувадар*, [*чувар кућа*], затим група изведених лексема: *бајалица*, *бајање*, *бајатици*, *гајање*, *гајара*, *гајатици*, *урок*, *урочлив* које сведоче о томе како су се људи на разне начине лечили и штитили од непознатог. Лексеме из ове групе у великој већини су словенског порекла, има само неколико турцизама (*амајлија*, *бајалица*, *бајање*, *бајатици*). Ако се посматра творбена структура ових лексема, запажа се да су у већини случајева у питању изведене лексеме.

5.2.2. Другу групу лексема чини општеупотребна лексика која у сфери традиционалног лечења има термилошко значење. Неке од ових лексема биле би: *боквина, босиљак, брашно, вода, змија, казати, калем, камен, колевка, крстиши, маовина, мекиње, оџранути, окувати, периода, петиак, праг, пракљача, ракија, сикира, сивојало, шураши, уторник, црепљика, чај, цети, шивајка*. Међу лексемама које припадају општем лексичком фонду посебно се издвајају неке које тек у облику сложених-вишечланих лексема имају термилошку функцију у овој тематској области, као на пример *гледаши у илећку, држати у ушима, извратена лиска, мали прсти, ошшићи у земљу, претрана маси, саливаши сираву, црвен кончић*.

5.2.3. Међу сакупљеним лексемама више од половине су именице, нешто мање има глагола, има неколико придева и извистан број прилошких одредби.

6. ЛЕКСИКА

А

АВТИК, автика м – коровска биљка која се користи као лек у народној медицини. *Автик је биљка са ситним црним плодовима. Користи се у бајању код уједа змије.*

АМАЈЛИЈА, -Е ж – замотуљак у парчету тканине обешен око врата која се носи ради заштите. *Ту амајлију носи војник, чува од мейка.*

Б

БАЈАЛИЦА, -Е ж - 1. особа која баје. *Бољку не ваља крстиши пре него што дођеш код бајалице.* 2. магијско лечење уопште. *Код неке бајалице треба и дунути и иљунути преко особе која је дошла да баје нешто.*

БАЈАЊЕ, -А с - предузимање магијских радњи у циљу отклањања зла. *За бајање брадавине користи се преглавчић вунене чараше.*

БАЈАТИ, бајем - говорењем тајанствених речи и обављањем неких радњи отклањати са некога болести, невоље. *Ко оће да баје мора да почне пре венчања, само иако је сјоможено.*

БАЦИТИ, бацам - замахом и пуштањем из руке нечему променити место. *Кад дејетију испадне први зуб баци се на њаван. Оно чиме се баје, ујетију пре сунца се баци пред кољак.*

БЕЛИ ЛУК – зељаста јестива биљка са подземним стаблом која се употребљава у магијске сврхе и као лек у народној медицини. *У колевку се ставља бели лук да заштићу деце од ђавара, вампира, да боље спава. Бели лук је јео ко има висок претисак.*

БЛАГОСЛОВЕНА, само за ж.р. –в. трудна.

БОЖИЋ, -А м –хришћански празник рођења Исуса Христа (7.1) када су вршене одређене магијске радње. *На Божић се гледа у илећку, иако се што и вајра креше.*

БОЈАТИ СЕ, бојим се –стрепети од утицаја злих сила. *Стави дејетију бели лук у колевку и не бој се.*

БОКВИЦА, -Е ж –зељаста лековита биљка која се употребљава као лек и у магијске сврхе. *Ишо се и боквица користи за брадавине. Боквица се користи кад неко има чир на желуцу.*

БОЉКА, -Е ж –болест. *Ни за једну бољку се пре није ишло доктору.*

БОСИЉАК, босиљка м – биљка пријатног мириса која се користи у магијске сврхе и као лек. *Босиљком се баје кад змија уједе, кад се одбрајају уроци. Од босиљка се кува чај против кашља.*

БОСТИ, бодем – продирати у што шиљатим предметом. *Мриу се боде ђлогов ѿрн у сѿојало да се не ѿкодоглати.*

БРАДАВИЦА, -Е ж – мањи округао израштај на кожи који се лечи бајањем. *Кад имаш брадавицу, одеш код неког да ѿи баје и она несѿане.*

БРАШНО, -А с – прах самлеведеног зрневља жита који се употребљава у магијске сврхе. *За саливање сѿраве корисѿи се маовина, со, брашно, а вода се држи у усѿима.*

БРЕМЕНИТА, само за ж.р.-в.трудна.

БРОЈАТИ, -ИМ – изговарати неке речи у магијске сврхе. *Домаћин креше ваѿру и броји: колко варница, ѿолко јагањаца.*

В

ВАМПИР, вампира м – по народном веровању, мртавац који ноћу устаје из гроба, дави људе и сише им крв. *Пре је каже било вамѿира. Он ноћом дави људе.*

ВЕНЧАНО, -ОГ с – одећа или део одеће који се носио на венчању. *Кад оће време, ђрад, онда жене узимају нешѿо венчано и ѿако машу као да околo иде време.*

ВИДЕТИ, видим – запазити, уочити. *Чим у ѿролеће видиш сѿужа, ѿи кажеш оно ѿѿо сам ѿи казла и онда мореш да бајеш.*

ВИЛА, -Е ж – по народном веровању, натприродно младо, лепо женско биће, које може да нанесе зло. *Виле су биле начисѿо у белом и имале дуђу црну косу. Биле су млођо леје.*

ВОДА, -Е ж – течност без боје, укуса и мириса која се употребљава у магијске сврхе. *Треба, ѿреба вода кад уроке одбрајаш и сѿраву саливаш.*

ВРАЧАРА, -Е ж – особа која се бави гатањем, врачањем. *Пре је било више врачара неђо данас.*

ВРЕМЕ, времена с – невреме, град. *Кад оће време, само изнесеш сикиру на ѿоле, и оно онда обиђе.*

ВР О ИГЛЕ – оштар, тањи део игле, који се користи у магијске сврхе. *За бајање брадавица корисѿи се и вр о игле.*

ВР О НОЖА – оштар део ножа који се употребљава кад се баје. *За бајање црвеног веѿра још се корисѿи и вр о ножа.*

Г

ГАВЕЗ, -И ж – лековита биљка која се у народу користи као лек. *Ако је желудац сѿушѿен, урендѿше се ѓавез, ѿомеша са ѿреѿраном масѿи и ѿревија на желудац.*

ГАТАЊЕ, -А с – извођење магијских радњи у циљу прорицања. *И ѿо има ѓаѿање за челе. Продаш рој, узмеш овцу, даш овцу узмеш рој.*

ГАТАРА, -Е ж – жена која се бави врачањем, гатањем. *Јес, било је ѓаѿара, оће да набаци и ѿеби и сѿоци.*

ГАТАТИ, гатам – предузимати магијске радње које ће обезбедити здравље, срећу. *Пейком и уѿорником се не чешља. То се ѓаѿа збођ свођ здравља и збођ браће. Ни деца се ѿаг нису чешљала.*

ГВОЗДЕН, -А, -О адј. – који је од гвожђа. *Кад се ѿали ваѿра на Лазаровдан удара се у нешѿо гвоздено, да нема змија.*

ГЛАВИЦА БЕЛОГ ЛУКА – луковица јестиве биљке која има моћ да отклања зло. *Трудна жена са собом скоро сјално носи главицу белој лука и онда јој нико нишћ не море.*

ГЛЕДАТИ У ПЛЕЊКУ – предвиђати нешто посматрајући оглодану свињску плећку. *Пре се гледало у плећку. То се види све и кад ће неко да умре и да се роди.*

ГЛОГ, глога -м – трновита биљка која се користи ради заштите од натприродних бића. *Ако уза се имаш глој виле ти не мору нишћ јаер се боје глоја.*

ГЛОГОВИНА, -Е ж – глогово дрво; употребљава се у магијске сврхе за заштиту од злих сила. *Кад се дејше роди у колевку мејнеш мало глоговине и ничеј се не бој.*

ГЛОГОВ ТРН – оштра израслина на стаблу глога која се употребљава у магијске сврхе. *Трудне жене носе и глојов трн којим се шера болесј. Мриу се бодје глојов трн у сјојало да се не покодлачи.*

Д

ДЕВА БОГОРОДИЦА – биљка зелених, округлих листова, са црвеним цветом у средини, која се користи као лек. *Корен ове шраве корисјио се кад жене и девојке имају обимну периоду. Један коренчиј се сјави у недра и не гледа се де ће пасји, а тири коренчија поједеш на пресециалу и онда се смањи период.*

ДОМАЛИ ПРСТ – прст којим се баје. *Баје се левом руком и тио домалим прсјом.*

ДРЖАТИ У УСТИМА – имати, не испуштати из уста. *Кад саливаш сјраву воду држиш у усјима.*

ДРУГА, -Е ж – врста вретена које се користи за бајање чмичка. *За бајање чмичка се напари друја и укрсји се тири-чејти ууја.*

ДУНУТИ, дунем – нагло испустити ваздух из уста. *Код неке бајалице шреба и дунути и поунути преко особе која је дошла нешјо да баје.*

Ж

ЖАР, -А м – сагорело дрво и угаљ који се користи за бајање. *Црвени вејар се још баје са жаром на црејши.*

ЖЕНА, -Е ж – особа женског пола. *Жена, само је жена бајала.*

З

ЗАБАДАТИ, забатам – шиљатим предметом продирати у нешто. *Мриу се забатао трн да се не покодлачи.*

ЗАКРСТИТИ, закрстим – учинити покрет руком у облику крста. *Бољка се закрсји у крсј и онда се засече на прај.*

ЗАСЕЋИ, засечем – оштрим предметом зарезати. *Кад бајеш мало засечеш прај да буде боље.*

ЗАШТИТА, -Е ж – магијско заклањање од зла. *И бели лук се исјо корисјио ко зашјија.*

ЗАШТИТИТИ, заштитим – магијом заклонити од опасности. *Ако оћеш да зашјијиш дејше, а ти му само свежи црвен кончиј око руке.*

ЗДРАВЉЕ, -А с – стање организма у равнотежи. *Збој здравља се на Сакованије није радило.*

ЗМИЈА, -Е ж – гмизавац. *Исјо је се бајало и змија кад уједе.*

И

ИГЛА, -Е ж – магијски оштар метални предмет. *Лишај истио иглом море да се баје.*

ИЗВРАЋЕНА ЛИСКА – лист биљке окренут на наличје употребљаван као лек. *Јелове лиске се поштоје у ракију и кад се провали чир, извраћене лиске се пречијају на рану.*

ИЋИ У КРУГ – кружити, правити покрете у облику круга кад се баје. *Лишај се баје шивајком иглом. Ушима се иде у круж, а вром се бодје.*

Ј

ЈЕЛОВА ЛИСКА – зелени завршеци на грани јеле који се користе као лек. *Јелове лиске се узимају кад се чир провали и ондак сиваши на рану.*

К

КАЗАТИ, кажем – изговарати (у себи) магијске речи. *Кад бајеш чмичак ти кажеш оно што сам ти казла.*

КАЛЕМ, -А м – младо дрво на које се просипала вода после крштења и одбрајања урока. *Кад се дејте крсти ти воду просиеш на калем. На крају вода се проси на калем да уроци падају ко што вода пада с калема.*

КАМЕН, -А м – одломљени део стене испод којег се стављају магијка средства за бајање. *За бајање брадавице користи се прелавчић вунене чараше и со. То се сиваши испод камена.*

КИСЕЛИТИ СЕ, кисели се – држати нешто потопљено у течности да би се та течност користила као лек. *Љуска црног лука се кисели и то се тије.*

КОДЛАК, -А м – човек који, по народном веровању, после смрти устаје из гроба и чини разна недела. *Једна воденица била је су долазили кодлаци. Он дође да усива воденицу да не меље.*

КОЛЕВКА, -Е ж – постеља за бебе у коју су се стављали предмети ради заштите детета. *Пре деца нису имала креветца него колевку. У колевку се мећу бели лук и жлозовина да штишти деце.*

КОМОВИЦА, -Е ж – ракија од комине која се користи као лек у народној медицини. *Чувакућа се користи кад боле уво. Нацеди се с комовицом и накапа две три капи.*

КОРЕН, -А м – подземни део биљке који се користи као лек у народној медицини. *Дева Богородица правка, па њен корен се поједе кад је велка период код жена.*

КОРЕНЧИЋ, -А м – дем. од корен. *Два коренчића поједеш на пресеци.*

КОЧАК, -А м – зграда у којој живина спава испред које се бацало оно што се користило за бајање. *Црвени већар се још баје са жаром на црелици. То се остави да преноћи и баши се пред кочак пре сунца.*

КОШУЉИЦА, -Е ж – опна у којој се роди дете или теле и од које се праве предмети за заштиту. *Ако нема од дејте, онда кад крава оштели теле истио са кошуљицом, оно се употребљава и шелећа.*

КРСТИТИ, -ИМ – дати име некоме или нечему. *Бољу не ваља крстиши пре него што дођеш код бајалице. Не треба рећи код мене црвени већар.*

КРСТИЋ, крстића м – ушивена ознака у облику слова Х на одећи. *На Лазаровдан најправши крстић на огелу и мош радити.*

КРУПНИ ЧИЧАК – биљка из породице главчица са главицама на врху стабљике која се користи за бајање. *И кружни чичак се истио користи кад се баје чмичак.*

КРУГ, -А м –покрет који се прави руком при народном лечењу. *Кад бајеш лишај, а ти све руком у круг.*

КУКУРЕК, кукурека м –биљка из породице жабљака помоћу које се у народу прекидала трудноћа. *Пре се жене саме сналазиле. Неке су и кукурек шура-ле само да не роде.*

КУНИЦА, -Е ж –зеласта биљка која се употребљавала као лек. *Кад се ђоја-ви ђаједница, само сџавиши ђреко ње кунцу и она несџане.*

Л

ЛАЗАРИЦА, -Е ж –крстић који жене направе себи на Лазаровдан да би могле радити тога дана. *На оделу са унуџрашње сџране, да се не види, од црвеног и белог конца наџрави се крсџић и џаг може да се ради. Тај крсџић се зове лазарица.*

ЛАЗАРОВДАН –дан који је посвећен библијском сирмаху Лазару када се пали ватра да би се змије отерале. *Кад је Лазаровдан, џаг се џали ваџра да не буде змија.*

ЛЕВА РУКА –рука којом се баје јер се њоме не крсти. *Баје се левом руком, јер она нема крсџ.*

ЛЕСКА, -Е ж – грм чији је плод лешник којег се змије плаше. *Змије не смеју близу леске, а ако се ово дрво донесе у авлију њи џу неће биџи.*

ЛЕЧИТИ СЕ, лечим се –оздрављати, опорављати се. *Пре се људи лечили брез докџора. Сами се сналазили.*

ЛИШАЈ, -А м –болест коже која се лечила бајањем. *Пре кад имаш лишај одеш код неког ко зна да џо баје.*

Љ

ЉУСКА ОД ЦРНОГ ЛУКА –опна, кора око главица црног лука која се користи лек. *Љуска од црног лука се корисџила за кашаљ.*

М

МААТИ, машем –изводити радњу дизања и спуштања нечега. *Кад оће време џи изнесеш неџџо венчано и машеш са оџм.*

МАЛИ ПРСТ – најмањи прст којим се баје. *Чмичак се може бајаџи и малим џрсџом леве руке.*

МАОВИНА, -Е ж –биљка која расте на сеновитој страни дрвећа, употребљава се у магијске сврхе. *За саливање сџраве корисџи се маовина, со, бра-шно, а вода се држи у усџима.*

МЕЂУДНЕВИЦЕ, -А плт. – време између 28.VIII и 21.IX кад се беру траве за бајање и лечење. *Све џраве које се корисџе за сџукање бољке морају се браџи у међудневицама.*

МЕИТ, -А м – мртав човек. *Меиџу се боче ѓлогов џрн да се не џовамџири.*

МЕКИЊЕ, -мекиња плт. – љуске самлевеног зрневља жита које се употре-бљавају у магијске сврхе. *Одеш код неке бајалице, она џи да мекиња и сџо-иш буде добро.*

МЕНА, Е ж –фаза кад је Месец окренут Земљи неосветљеном страном. *Кад је мена не ваља да се саџи лук.*

МЕТЛА, -Е ж –направа за метење која се користи за бајање. *Црвени веџар се баје на џресецалу и џаг се корисџи нож и меџла.*

МЛАД МЕСЕЦ –положај месеца у коме је видљив само узани део кад се ба-је. *Брадавице се бају кад је млад месец.*

МЛАДИНА, -Е ж – в. мена.

МРТАЦ, мртац м –в. меит.

Н

НАБАЦИТИ, -ИМ –учинити нешто да би некоме било лоше. *Пре је било да ођу да њи набаци, и њеби и сџоши.*

НАГАЗИТИ, -ИМ –стати на нешто што доноси несрећу. *Ако нагазиш њамо де су виле иђрале, њи умреш.*

НА ИЗВРАТ –наопако, извращено обучено; веровало се, да штити од злих утицаја. *Девојке које су много леје исио су носиле нешџо на изврати.*

НАКАПАТИ, -АМ –капљући излити. *Кад уво боле, накапаш само две-џри кати комовице.*

НАМЕНИТИ, наменем –назначити употребу нечега. *Травка се намене и ња-кође се користи за бајање црвеноџ вејра.*

НАПАРИТИ, напарим –изложити деловању паре да би се бајао чмичак. *Кад бајем чмичак, друђу морам мало да напарим.*

НАЦЕДИТИ, нацедим –стискајући истиснути течност. *Нацедиш мало комовице и мало чувакуће и њо је сџоможено кад боле уво.*

НЕВАРЕНО МЛЕКО –млеко које није кувано, користи се за бајање. *За бајање црвеноџ вејра узмеш џенично брашно са невареним млеком и закуваш.*

НОСЕЋА, -Е ж –в.трудна.

НОСЕЋА ЖЕНА –в.трудна.

О

ОБИЋИ, обиђе –проћи без последица (невреме) ако се предузму неке магијске радње. *Са оџим венчаним машиш и онда време обиђе.*

ОГРАНУТИ, огране –појавити се, засијати (за Сунце) кад су вршене магијске радње. *На Лазаровдан, кад сунце ођране, онда се џали вајра.*

ОДБРАЈАТИ, одбрајам –изговарати речи неке бајалице. *Кад бајеш, њи одбрајаш џџа кад џреба од оноџ џџо сам њи казла.*

ОДБРАЈАТИ УРОКЕ –изговарати речи које ће некога ослободити злих утицаја. *Кад се уроци одбрајају онда се узме босиљак и вода.*

ОКУПАТИ, окупам –опрати тело водом ради скидања урока са стоке. *Једна је набацила сџоши, а одеш друђој да баје . Она да воду неку и окуџа и оно буде добро.*

ОМАН ТРАВА –биљка слична сунцокрету 1.коју трудна жена носи око себе да би се заштитила. *Оман џраву носећа жена носи око себе. Тај јој нико нишџи не може.* 2.која се ставља детету испод главе. *Исио кад је деџе мало оман џрава се сџави џод џлаву.*

ОСУШИТИ, осушим – одузети воду ради коришћења у магији. *Кошуљцу осушиш и од џоџа се џрави ушивоџак.*

ОТИЋИ У ЗЕМЉУ –нестати, напустити неко место под утицајем магије. *После одбрајања урока, рукама се џреба џрво уваџиџи за земљу, да уроци оду у земљу.*

ОШТРИЦЕ, -А с –оштра ивица секире која се уотребљавала у магијске сврхе. *Кад ође време, узмеш сикиру и окренеш џор само оно ошџрице.*

П

ПАЈЕДНИЦА, -Е ж –повреда на кожи која се лечила куницом и препраном масти. *Куница је џрава за џаједнице. Прејрана масџи и куница се џомешају и џим се маже џаједница.*

ПАЛИТИ ВАТРУ –на Лазаровдан се пали ватра да би се отерале змије. *Пре неџо џџо сунце ођране на Лазаровдан се џали вајра да не би било џођаница.*

ПЕРИОДА, -Е ж –месечно прање код жена, менструација, која се, ако је обилна, лечи народном медицином. *Кад је обилна периода, само ћомаже корен Деве Богородице.*

ПЕТАК, -ТКА м –дан када се не секу нокти и не чешља се. *Пейшом и ушорником не сечу се нокти и не чешља се.*

ПИТИ, пијем –уносити кроз уста какву течност ради лечења. *Прво љуску киселиш у води и онда се ћа вода ћије.*

ПЉУНУТИ, пљунем – избацити из уста пљувачку ради успеха бајања. *Кад бајеш, а ћи после ћљуни, ваља ћо.*

ПОВАМПИРИТИ СЕ, повампирам се – постати вампир. *Ту је се један комшија повампирио зато што је миш преио преко њега.*

ПОГАНИЦА, -Е ж –змија. *На Лазаровдан се ћалила вајра да не би било поганица.*

ПОДБЕЛ, -А м –биљка из породице главчика која се употребљавала као лек. *Подбел је био сјоможен за кашаљ.*

ПОЈАВИТИ СЕ, појави се –изаћи, настати као резултат нечега. *Кад се ћаједница појави само је мажи кунцом и преираном машићу.*

ПОЈЕСТИ, поједем –сажвакати и прогутати нешто. *Први зуб који је исћо деићу није смело појести куче, јер ће деиће болейи зуби. Ако се баиш најоље, појешће га цукела и деиће ће онда да болу зуби.*

ПОКЛОНИТИ, поклоним –дати бесплатно, даривати. *Ту ићлу шребало би да ћи неко поклони, да нису даиће ћаре за њу.*

ПОКОДЛАЧИТИ СЕ, покодлачи се –постати вукодлак, повампирити се. *Ако преко мриа пређе мачка, ил миш, ил кокош он ће се покодлачи.*

ПОПЉУВАТИ, поплујем –пљунути мало на некога или нешто да би бајање било успешно. *Обавезно кад бајеш мораиш мало да поплујеш преко главе, нема везе како је боља.*

ПОТОПИТИ, потопи – ставити у течност. *Извраћену лиску поћоћим у ракију и онда превијам чир.*

ПОЧИЊАТИ, -ЕМ –направити почетак, започети. *Саковански дан кад је, ћа шад се не почиње радићи штогод.*

ПРАГ, -А м –греда која лежи са доње стране врата која се употребљава у магијске сврхе. *Мораиш мало да засечеш праг да се боље баје.*

ПРАКЉАЧА, -Е ж –плоснат комад дрвета са дршком којим се деца у колевци штите. *Мейшала се и пракљаца у колевку. Она шћишћи од ћаћара и вампира.*

ПРЕВИЈАТИ, превијам –повити рану. *Узмиш шенично брашно и неварено млеко, ћа што превијаш ћам де је црвени већар.*

ПРЕГЛАВЧИЋ ВУНЕНЕ ЧАРАПЕ – део чарапе на стопалу. *Кад бајеш брадавицу ћи узми преглавчић вунене чарапе.*

ПРЕКО ГЛАВЕ, прил.одр.за место –изнад главе. *Онога коме бајеш, мало преко главе поплујеш.*

ПРЕНОЊИТИ, преноћи –оставити негде преко ноћи. *Жар и преићику што се баје црвени већар, мораиш оставићи да преноћи.*

ПРЕПРАНА МАСТ –маст која је прана у води да би се користила као лек. *Узмиш преирану масћ и са оћим мажеи ћаједницу.*

ПРЕСЕЦАЛО, -А с –место у дворишту где се секу дрва на којем се врше неке магијске радње. *Црвени већар се баје на пресецалу.*

ПРЕСКАКАТИ, прескачем –скочити преко чега, чинити скок тако да се нађеш са друге стране нечега. *На Лазаровдан се њалила вајџра и она се прескакала.*

ПРОВАЛИТИ СЕ, провали се –распући се испустивши све што се унутра накупило. *Јелове лиске превиијаш на чир њек кад се он провали.*

ПРОЛЕЋЕ, -А с –годишње доба између зиме и лета у коме се почињу припреме за магијске радње. *Ко баје, ња кад у њролеће види њрвог сџужа, мора ѓа малко сџукнући у рођове.*

ПРОЛИВ, -А м –учестало пражњење црева у облику ретке столице. *Сусџен џрава је сџоможена за џролив.*

Р

РАКИЈА, -Е ж –жестоко алкохолно пиће које се превиијало на болесно место. *Која ѓод бољка да је, џи слободно превии ракију.*

РОДИТИ МРТВО ДЕТЕ – донети на свет рођењем мртво дете. *Ако жена кад је џрудна види меиџа, онда роди мрџво деџе.*

С

САКОВАНИЈЕ, -А ж –црквени празник Секованије (11.IX). *На Сакованије се ниџиџ није раџило збођ здравља.*

САКОВАНСКИ ДАН – в.Сакованије. *На саковански дан иџио не ваља ниџиџа џочиџаџи, ни да се саџи лук ни да се сеје куруз и шеница. Тај дан се џраџи целу ѓодину дана да се не џочиџе на џај дан неиџио да раџи.*

САЛИВАТИ СТРАВУ – изводити магијски обред малој деци која не могу да спавају. *Корисџи се маовина, со, браиџно, а вода се држи у уџиџима. Маовина, со и браиџно се држе на цреџиџи. Ујуџру, џре сунџа, џо се баџи џред кочак. То се зове саливаџи сџраву.*

СИКИРА, -Е ж –гвоздено оруђе које се употребљава у магијске сврхе. *Изнесе се сикира џаџоље, изнесе се онда кад ође време.*

СКИНУТИ, -ЕМ –учинити да са некога или нечега нестану зли утицаји. *Ако је неко набаџио, онда идеџ код некођ да џи скине уроке.*

СО, соли –натријумов хлорид који се употребљава за бајање. *Кад се баје брадавиџа мораџ узетџи и мало соли, џако буде боље.*

ПАДАТИ, -АМ –нагло се спустити с висине. *На крају се вода џросџе на калем да уроџи џадају ко иџио вода сџада с калема.*

СПОМОЖЕН, -а –о, – који је од користи, од помоћи. *Бајање је сџоможено једино ако се џочне џре венчања.*

СПУЖ, -А м –пуж. *Када се у џролеће види џрви сџуж џреба ѓа левим домалим џрсџом џри џуџи сџукнући у рођове.*

СРЕДЊИ ЧЕЊ –чен белог лука који је у средини који се употребљава за заштиту. *Деџиџу се иџџод ѓлавиџе држи ѓлођов џрн забоден у средњи чеџ ѓлавиџе белођ лука.*

СТАРИ КАЈМАК –млечни производ који се користио као народни лек. *Сџари кајмак, џа њим намажеш оџекоџиџу.*

СТОКА, -Е ж –све домаће животиње. *Било је жена џа ођу и сџиџи да набаџе.*

СТОПАЛО, -А с –доњи део ноге којим се стаје где се мртвац боде да се не повампири. *Мрцу се обавезно боде ѓлођов џрн у сџиџало.*

СТУКАЊЕ, -А с –заустављање, ублажавање. *За сџукање бољке џабоље су џраве које су бране у међудневиџама.*

СТУКНУТИ, -ЕМ –зауставити. *Кад видиш сѣужа, а њи га само мало сѣукни у роѣове, њако њи боље да бајеш.*

СУСПЕН ТРАВА –биљка плавих цвeтића која се, у народној медицини, користила као лек. *Ако имаш ѣролив онда је сѣоможена сусѣен ѣрава.*

Т

ТЕШКА, само за ж.р.-в. трудна.

ТРАВКА, -Е ж – било која биљка из породице трава. *Кад имаш обилну ѣриоду узмеш ѣравку деве боѣородице.*

ТРИ ПУТА –магични срећан број. *Кад се нешѣо баје ѣри ѣуѣа се долази.*

ТРУДНА, -Е само за ж.р. –која је у другом стању. *Трудна жена се ѣре звала ѣтрудница, ѣешка, носећа, носећа жена. Исѣо се каже за ѣаку да је бремениѣа, блаѣословена.*

ТУРАТИ, турам –стављати нешто у унутрашњост нечега. *Било је које нећу да роде ѣа ѣурале кукурек.*

У

УВАТИТИ ЗА ЗЕМЉУ –дохватити рукама земљу после скидања урока. *После одбрајања урока, рукама се ѣреба ѣрво уваѣиѣиѣи за земљу да уроѣи оду у земљу.*

УДАРАТИ, -АМ –замахом снажно притискати у магијске сврхе. *На Лазаровдан удараш у нешѣо ѣвоздено да не буде ѣѣаница.*

УЈУТРУ – најраније доба дана када се врше магијске радње. *А ујуѣру све ѣо ѣросѣеш ѣред кочак.*

УКРСТИТИ, укрштам –ставити, наместити унакрст ради успешности бајања. *Кад нешѣо бајем ја бољку и укрѣиѣам.*

УРЕНДИСАТИ, -ШЕМ –ситно истругати биљку. *Урендишеш ѣавез ѣа ѣо онда буде сѣоможено за желудан.*

УРОК, -А м –поглед или чин, који по народном веровању, може на некога да навуче несрећу, недаћу, зло. *Деиш се везо црвен кончић око руке да се заѣиѣиѣе од урока.*

УРОЧЉИВ, -А, -О – који је склон уроку, тј.злим утицајима. *Деца су урочљива ако им се маѣи оѣледала кад је била млада.*

УТОРНИК, -А м –други дан у недељи када се не секу нокти и не чешља се. *Пейѣком и уѣторником се не сечу нокѣи и не чешља се.*

УШИВОТАК, -ТКА м –оно што се ушива војнику ради заштите. *Ако жена роди деѣе у кошуѣиш, онда кошуѣицу скину и осуше и ѣо се онда ушива за војника.Е, ѣо се зове ушивѣѣак.*

УШИЦЕ, -А плт. –отвор на игли кроз који се провлачи конац. *Лиѣај се баје шиваѣѣком иѣлом. Уѣиѣама се иде у круѣ, а вром се боде.*

Ц

ЦРВЕН КОНЧИЋ –конац који се деци везао око руке да би их, по народном веровању, штитио од урока. *Ако на руѣи има црвен кончић, онда се не бој никакоѣ урока.*

ЦРВЕНА КУГЛИЦА –куглица црвене боје. *Ако ѣа шѣенаѣла, шѣо ѣи с ѣом бајеш, има црвену куѣлицу на вр'у, ѣо је јѣи боље.*

ЦРВЕНИ ВЕТАР –врста кожног обољења које се лечило народном медицином. *Исѣи је био и црвени веѣар, и он се исѣо бајо.*

ЦРЕПЉИКА, -Е ж –цреп за покривање кућа који се користи у магијске сврхе. *Кад се салива сћрава, а ти мораи узети црепљуку. А црвени већар бајеи са жаром на црепљуи.*

ЦРНИ ЛУК –зељаста јестива биљка која се употребљава као лек. *Црни лук или љуска од црног лука користила се за кашаљ. Куво се чај.*

Ч

ЧАЈ, -А м –ароматични напиток справљен од биљке који се користио као лек. *Чај од црног лука се користио за кашаљ.*

ЧИР, -А м –запаљено место са гнојним завршетком на кожи који се лечио народном медицином. *Извраћене лиске су се превијале ко има чир.*

ЧМИЧАК, -ЧКА м –гнојна отеклина на очном капку која се лечила народном медицином. *Обично се на кайку појави нешто црвено, округло. То се зове чмичак. Ја сам и то бајала.*

ЧУВАДАР, чувадара м – ускршње јаје које штити од невремена. *Кад оће време ишло море да се изнесе чувадар, и оно ишло ишито.*

ЧУВАКУЋА, -Е ж –биљка која расте на крововима, користи се као лек. *Кад боле уво, ѿаг је чувакућа највише сјоможена.*

ЧУВАТИ, чувам –чинити да на неког магијским поступком не долази зло. *Ако имаш глож и бели лук ишло то чува деје.*

Ц

ЦЕП, цепа м –нашивени део на одећи у којем се носе предмети за заштиту. *А ти у цеју носи мало белог лука.*

Ш

ШЕНИЧНО БРАШНО –прах од самлевоног зреневља пшенице, који се употребљавао као лек у народној медицини. *Кад бајеи црвени већар, добро је да имаш шеничног брашна.*

ШИВАТКА, -Е ж – шиваћа игла која се користи за бајање. *Не може друга нека игла, нег мора шивајка. Она је сјоможена за то, лишај.*

ШПЕНАГЛА, -Е ж –чиода, прибадача, која се користила у магијске сврхе. *Кад змија уједе, онда се баје шпенаглом. Боље ако она има црвену куљницу на вр'у.*

ШТИТИТИ, штитим –учинити да се магијским поступком неко сачува. *Црвен кончић ишито товоје деје.*

ЛИТЕРАТУРА

Бандић, Душан (1991). *Народна религија Срба у 100 појмова*. Београд: Нолит.

Барјактаровић, Мирко (1984). “Нужност познавања трдиционалне културе за лексичка истраживања”. *Лексикологија и лексикографија*: 15-23. Београд – Нови Сад.

Вукићевић, Душанка (1995). “Медицински народни термини”. *Фолклор у Војводини*. 9: 267-274. Нови Сад.

Вуковић, Гордана (1988). *Терминологија куће и покућства у Војводини*. Нови Сад.

Вуковић Т. Милан (1978). Књижар и антиквар. Београд.

Гортан-Премк, Даринка (1997). *Полисимија и организација лексичког система у српском језику*. Институт за српски језик САНУ. Београд.

- Група аутора (1986). *Рађевина у прошлости*. Скупштина општине Крупањ.
- Ђурђев, Александар (1989). *Бела Црква*. Бела Црква.
- Ђурђев, Александар (1988). *Рађевина – обичаји, веровања и народно стваралаштво*. Крупањ.
- Згуста, Ладислав (1991). *Приручник лексикографије*. Сарајево:Свјетлост, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Максимовић, Јован (1994). "Боје и бројеви у медицинској терминологији". *Фолклор у Војводини*. 8: 129-148. Нови Сад.
- Кулишић, Петровић, Пантелић (1998). *Српски митолошки речник*. Београд.
- Недељков, Љиљана (2001). "Проблем вишечланих лексема у лексикографској пракси". *Зборник реферата са Међународног научног скупа о лексикографији*: 243-249.
- Петровић, Драгољуб (1980). *Основна уједињена за бележење дијалекатске лексике Војводине*. Нови Сад : Матица српска.
- Раденковић, Љубинко (1996а). *Народна бајања код Јужних Словена*. Балканолошки институт САНУ. Београд.
- Раденковић, Љубинко (1996 б). *Симболика свешта у народној мађији Јужних Словена*. Балканолошки институт САНУ. Београд.
- Раденковић, Радослав (1985). "Магијска функција биља у народним приповеткама југоисточне Србије". *Зборник радова са Симпозијума "Спогодинашња флора околине Ниша"*. Ниш: 193-198.
- Реметић, Слободан (1981). "О незамењеном јату и икавизмима у говорима северозападне Србије". *Српски Дијалектолошки зборник*. XXVI: 7-105. Београд.
- Симовљевић, Ивана (2002). Лексика народних веровања у Речнику Матице српске. *Прилози проучавању језика*. 33: 182-199. Нови Сад.
- Толстој Светлана, Раденковић Љубинко ред. (2001) *Словенска митологија* (енцикл.речник)Београд.
- Чајкановић, Веселин (1994). *Сабрана дела из српске религије и митологије I-V*. Београд: Речник српских народних веровања о биљкама.
- Шипка, Данко (1998). *Основи лексикологије и сродних дисциплина*. Нови Сад: Матица српска.

Мириана Пејровић

ЛЕКСИКА МАГИЧЕСКИХ ЛЕЧЕНИЙ В РАДЖЕВИНЕ

Резюме

В этой работе автор анализирует лексику магических лечений в Раджевинне. Цель работы в том что надо сохранить ом забытели лексемы которые относятся на магическое лечение.